

Електронний журнал «Державне управління: удосконалення та розвиток» включено до переліку наукових фахових видань України з державного управління (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 1643 від 28.12.2019).

Спеціальність – 281.

Державне управління: удосконалення та розвиток. 2025. № 9.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2156.2025.9.10>

УДК 35:364-43(477)

I. Б. Івженко,

к. держ. упр., доцент,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2224-3292>

**ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ
ПАСІОНАРНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ТА СПІЛЬНОТ У
ПРОЦЕСАХ ВІДНОВЛЕННЯ ПОСТКОНФЛІКТНИХ ТЕРИТОРІЙ**

I. Ivzhenko,

PhD in Public Administration, Associate Professor,

Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University

**VOLUNTEERING AS A FORM OF REALIZATION OF THE PASSIONARY
POTENTIAL OF INDIVIDUALS AND COMMUNITIES IN THE
PROCESSES OF POST-CONFLICT RECONSTRUCTION**

У статті аналізується волонтерська діяльність як одна з ключових форм реалізації пасіонарного потенціалу особистості та спільнот у процесах відновлення постконфліктних територій. Наголошено, що в умовах війни та післявоєнної відбудови України волонтерство стає не лише практикою допомоги, але й важливим механізмом соціальної мобілізації, згуртування та трансформації громадянського суспільства. На основі міждисциплінарного

підходу розкривається сутність пасіонарності як соціально-психологічного феномена та його прояв у практиках волонтерського руху. Показано, що волонтерська активність сприяє подоланню кризових наслідків, підтримує психологічну стійкість та відновлює соціальні зв'язки у спільнотах. Визначено перспективи подальших досліджень, пов'язаних із вивченням мотиваційних чинників волонтерства та його ролі у формуванні нової соціальної ідентичності.

The article investigates volunteering as a significant form of realizing the passionary potential of individuals and communities in the context of post-conflict reconstruction. It emphasizes that during war and the period of recovery, especially in Ukraine, volunteering emerges not only as a practical response to urgent needs but also as a crucial mechanism of social mobilization, civic solidarity, and transformation of community life. Drawing on an interdisciplinary perspective, the concept of passionarity is interpreted as a socio-psychological phenomenon that reflects the capacity of people to generate social energy, sustain moral motivation, and initiate constructive change under extreme conditions. Volunteer activity is shown to strengthen resilience, restore broken social ties, rebuild trust, and provide communities with effective tools for overcoming crisis consequences. Particular attention is devoted to the inner motivations of volunteers, which are shaped by empathy, values, altruism, and civic responsibility, as well as to the external outcomes of passionarity, such as grassroots initiatives, the expansion of volunteer networks, coordination with public institutions, and the institutionalization of sustainable civic practices. Volunteering is therefore described not only as a form of immediate humanitarian support but also as a long-term driver of collective identity formation, civic participation, and social cohesion. It plays a decisive role in rebuilding trust between citizens and authorities, encouraging cooperation among institutions and communities, and fostering innovative forms of democratic involvement. The article further argues that the volunteer movement contributes to transforming traumatic wartime experiences into resources for renewal, learning, and growth, thus enabling communities to redefine their identity and strengthen their adaptive capacities. It also

highlights the role of volunteering in shaping new models of solidarity, nurturing participatory democracy, and promoting accountability as essential dimensions of social transformation in transitional societies. The conclusions suggest that further research should focus on exploring the motivational and psychological mechanisms of volunteering, analyzing the dynamics of its interaction with state structures, and evaluating the long-term effects of volunteer engagement on resilience, social cohesion, and the sustainable development trajectories of post-conflict societies.

Ключові слова: волонтерство, пасіонарність, соціально-психологічний потенціал, постконфліктна відбудова, громадянська активність, соціальні спільноти.

Keywords: *volunteering, passionarity, socio-psychological potential, post-conflict reconstruction, civic engagement, community resilience.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Відновлення постконфліктних територій є комплексним завданням, що виходить далеко за межі фізичної реконструкції зруйнованої інфраструктури, так як охоплює соціальну інтеграцію, відновлення довіри, подолання травматичного досвіду та формування нових механізмів солідарності в суспільстві. Досвід України переконує, що одним із ключових чинників цього процесу є волонтерська діяльність, яка не лише компенсує дефіцит державних ресурсів, але й стає стратегічним інструментом мобілізації соціальної енергії [5, с. 112–118; 8, с. 28–31].

Волонтерство у сучасних умовах розглядається не лише як допоміжна практика, спрямована на підтримку окремих груп населення, а як особлива форма громадянської активності, так як виступає каналом реалізації внутрішніх цінностей особистості, таких як альтруїзм, емпатія, відповідальність та водночас відображає здатність спільнот до самоорганізації й колективних дій. Як зазначає Дж. Вілсон, волонтерство поєднує альтруїстичні та прагматичні мотиви, створюючи унікальний баланс між особистими й суспільними цілями [14, с. 180].

У цьому контексті актуальність проблеми зумовлена тим, що саме волонтерські ініціативи стають простором, де поєднуються індивідуальні зусилля та колективна енергія суспільства. Вони здатні забезпечити не лише короткострокове реагування на гуманітарні потреби, але й довгостроковий вплив на трансформацію соціальних структур, розвиток довіри та відновлення психологічної стійкості. Питання полягає не тільки в обов'язі допомоги, а у здатності волонтерства стати каналом реалізації пасіонарного потенціалу, що переводить індивідуальні мотиви в колективний ресурс для відновлення.

У контексті післявоєнної відбудови особливого значення набуває поняття «пасіонарність», яке інтерпретується сучасними дослідниками як здатність окремих індивідів і груп ініціювати зміни, мобілізуючи колективну енергію навіть в умовах високих ризиків [9, с. 927–930; 11, с. 44]. Це дозволяє розглядати волонтерську діяльність не лише як реакцію на кризу, а як стратегічний ресурс розвитку громадянського суспільства, що безпосередньо впливає на стійкість і перспективи трансформації суспільства в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У міжнародних дослідженнях волонтерство розглядається як комплексне соціальне явище, що поєднує індивідуальну мотивацію та суспільну значущість. Так, у праці М. Мюзіка та Дж. Вілсона «*Volunteers: A social profile*» представлено соціально-демографічний портрет волонтерів і підкреслено роль ціннісних орієнтацій у їхній діяльності [12, с. 57–63]. У дослідженнях Дж. Вілсона показано, що волонтерська активність завжди є результатом балансу між альтруїстичними мотивами та прагматичними інтересами [14, с. 180].

Р. Беккерс і П. Віпкінг виокремлюють вісім основних механізмів залучення до волонтерства, серед яких емпатія, соціальні норми та внутрішні цінності посідають провідне місце [9, с. 927–928]. М. Снайдер і А. Омото наголошують, що волонтерство є результатом взаємодії особистісних характеристик і соціальних викликів, що формує унікальну структуру мотивації [13, с. 11]. Європейські автори Л. Хустінкс і Ф. Ламмертін аналізують трансформацію волонтерства від колективних форм до більш індивідуалізованих, відзначаючи, що обидві моделі залишаються вагомим ресурсом суспільних змін [11, с. 44–46].

В українській науці інтерес до проблематики волонтерства значно зріс після 2014 року. Згідно з аналітичними матеріалами Інституту соціології НАН України, рівень довіри до волонтерських організацій залишається одним із найвищих серед усіх інституцій, що свідчить про їхню ключову роль у підтримці соціальної стійкості [5, с. 115]. У доповідях Українського кризового медіа-центру відзначається, що волонтерство стало формою самоорганізації громадян і механізмом консолідації зусиль у подоланні наслідків війни [8, с. 28–29].

Вітчизняні дослідники також приділяють увагу аналізу соціально-психологічних і правових аспектів волонтерства. Так, О. Гуменюк розглядає волонтерську активність як чинник формування психологічної стійкості та соціальної підтримки в умовах війни [3, с. 52]. Л. Ганущак-Єфіменко визначає волонтерство як фактор розвитку інститутів громадянського суспільства [2, с. 36], а І. Бекешкіна трактує його як індикатор зрілості демократії в Україні [1, с. 47]. У статті Л. Писаренко наголошується, що у медійному дискурсі волонтерська діяльність постає маркером соціальної зрілості та громадянської відповідальності [6, с. 158]. В. Сірко виокремлює ключові функції волонтерства в умовах війни від гуманітарної допомоги до психологічної та соціальної підтримки, що робить його багатофункціональним інструментом суспільної стабілізації [7, с. 36]. У дослідженні І. Чайки волонтерство визначається як суспільно-корисна діяльність, що ґрунтується на гуманістичних цінностях і сприяє самоактуалізації особистості [10, с. 73].

Окреме місце займає дисертаційне дослідження І. Івженко, присвячене взаємодії органів місцевого самоврядування з волонтерськими ініціативами у сфері соціальної роботи. У ньому доведено, що волонтерська діяльність є не лише додатковим ресурсом соціальної підтримки, а й чинником інтеграції громад і посилення їхньої життєстійкості, а також ефективно розвивається за умови партнерства з місцевою владою [4, с. 145, 167, 189].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є здійснити аналіз волонтерської діяльності як форми реалізації пасіонарного потенціалу особистості та спільнот, а також виявити соціально-психологічні

чинники, що зумовлюють її вплив на процеси відновлення постконфліктних територій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «пасіонарність» традиційно застосовується для опису здатності окремих осіб чи груп продукувати соціальну енергію, що спрямовується на ініціювання змін навіть у складних і ризикованих умовах. У сучасній соціально-психологічній літературі цей феномен інтерпретується як поєднання внутрішньої мотивації та зовнішньої активності, що виявляється через практики колективної дії [9, с. 927–930; 11, с. 44–46].

Волонтерство в цьому контексті розглядається як одна з найбільш виразних форм реалізації пасіонарності. Воно поєднує альтруїстичні цінності, прагнення до суспільно значущих змін і здатність до самореалізації через діяльність корисну іншим [12, с. 57–63; 13, с. 11]. Як зазначають дослідники, волонтерська активність завжди відбувається на перетині особистісних і колективних чинників, що зумовлює її складну мотиваційну структуру [9, с. 927–928; 14, с. 180].

Важливою складовою реалізації пасіонарного потенціалу через волонтерську діяльність є внутрішня система цінностей, яка формує готовність особистості діяти у складних соціальних обставинах. Для більшості волонтерів мотиви участі не обмежуються прагненням надати допомогу у конкретній ситуації, вони виходять із глибинних потреб самореалізації, утвердження власної гідності та зміцнення відчуття приналежності до ширшої спільноти. У цьому контексті волонтерство можна розглядати як психосоціальний механізм інтеграції індивідуального досвіду у колективний простір, де приватні переживання та ресурси трансформуються у суспільно значущі практики.

Соціально-психологічний ефект волонтерства виявляється у здатності відновлювати довіру між людьми, що була підірвана війною та кризовими подіями. Через горизонтальні мережі взаємодопомоги формується новий тип соціального капіталу, який ґрунтується не лише на традиційних інституційних механізмах, а й на емоційних зв'язках, почутті спільної відповідальності та колективної ідентичності. Таким чином, волонтерство стає простором творення

спільнот, які мають значно ширше значення, ніж суто оперативна допомога, вони є ядром довгострокової суспільної стабільності та демократичної стійкості.

Особливої ваги набуває феномен «пасіонарних лідерів» у волонтерському русі. Це люди, які завдяки високому рівню енергії, альтруїзму та громадянської активності здатні ініціювати масштабні процеси мобілізації. Їхня діяльність виходить за межі індивідуальної участі й задає імпульс формуванню нових громадських ініціатив, мереж і платформ співпраці. Приклади українських волонтерських організацій, що виникли стихійно, але перетворилися на потужні інституції, підтверджують: саме харизматичні лідери стають «точками кристалізації» соціальної енергії. У цьому сенсі волонтерство виступає каналом не лише для вираження внутрішніх ресурсів окремих особистостей, але й для акумулювання колективного досвіду, який здатний змінювати траєкторії розвитку спільнот.

Український досвід останніх років підтверджує, що волонтерський рух у часи війни і післявоєнного відновлення виконує функцію суспільного «тилу» так як ініціативи, спрямовані на забезпечення військових, підтримку внутрішньо переміщених осіб, організацію психологічної допомоги чи культурних заходів, ілюструють, як пасіонарний потенціал окремих громадян перетворюється на масштабний колективний ресурс. Поряд із цим поширюються молодіжні та студентські волонтерські рухи, які закладають основу для формування нової культури громадянської активності, зорієнтованої на довготривалу солідарність і суспільну відповідальність. Подібні процеси узгоджуються і з міжнародним досвідом, де волонтерські практики після кризових подій стають фундаментом сталого розвитку, але український контекст вирізняється особливою інтенсивністю та масштабністю, що пов'язано з глибиною травматичного досвіду війни.

Таким чином, теоретико-методологічною основою дослідження є поєднання підходів соціальної психології та досліджень громадянського суспільства, які дозволяють розглядати волонтерство не лише як індивідуальну активність, а як колективний ресурс трансформаційних змін.

В умовах війни та післявоєнного відновлення України волонтерський рух став фундаментальним чинником підтримки суспільної стійкості. Дослідження Інституту соціології НАН України показують, що рівень довіри до волонтерських організацій є одним із найвищих серед соціальних інституцій, що підтверджує їхню ключову роль у формуванні горизонтальних зв'язків та консолідації суспільства [5, с. 115].

Волонтерська діяльність охоплює широкий спектр практик: від надання гуманітарної допомоги та медичного забезпечення до організації освітніх, культурних та психологічних ініціатив. О. Гуменюк відзначає, що волонтерський рух у період війни виступає важливим чинником психологічної підтримки, сприяючи зниженню рівня стресу та зміцненню життєстійкості постраждалих спільнот [3, с. 52].

У праці В. Сірка узагальнено функції волонтерської діяльності під час війни, які включають медичну, гуманітарну, психологічну, соціальну, інформаційну, логістичну підтримку та допомогу ветеранам у поверненні до мирного життя [7, с. 36].

Таблиця 1. Функції волонтерства в Україні під час війни

Функція	Характеристика
Медична допомога	Перша допомога, лікування поранених, підтримка лікарень.
Гуманітарна допомога	Продукти, одяг, засоби гігієни для постраждалих.
Психологічна підтримка	Допомога військовим і цивільним у подоланні травм.
Соціальна допомога	Житло, працевлаштування, доступ до соціальних послуг.
Інформаційна підтримка	Поширення достовірної інформації, комунікація.
Логістична підтримка	Транспортування допомоги, евакуація людей.
Допомога учасникам війни	Реінтеграція ветеранів у мирне життя.

Джерело: сформовано на основі [7, с. 36].

У статті Л. Писаренко показано, що волонтерство у медійному просторі України стає не лише практикою взаємодопомоги, а й маркером громадянської зрілості, оскільки публічне визнання волонтерських практик сприяє зміцненню довіри між суспільством і владою [6, с. 158].

Особливого значення набуває взаємодія волонтерів із державними та міжнародними структурами. Досвід показує, що саме синергія між громадянським суспільством, місцевою владою та міжнародними партнерами дозволяє ефективно мобілізувати ресурси й забезпечувати сталі механізми відновлення [4, с. 167; 8, с. 36].

У соціально-психологічному вимірі волонтерство виступає каналом трансформації внутрішньої енергії особистості у зовнішні соціально значущі практики. Серед ключових мотиваційних чинників виділяють емпатію, альтруїзм, почуття обов'язку та громадянської відповідальності [9, с. 927–928; 6, с. 158–160].

Зовнішніми проявами пасіонарності у волонтерській діяльності є створення громадських рухів, ініціатив і мереж взаємодопомоги, які забезпечують сталі соціальні практики та сприяють розвитку інституцій громадянського суспільства [10, с. 73; 11, с. 54]. Як зазначає І. Івженко, волонтерська діяльність є не лише формою додаткової соціальної підтримки, але й чинником інтеграції громад, що зміцнює їхню здатність до самоорганізації та підвищує рівень соціальної згуртованості [4, с. 145–189].

Таким чином, волонтерство можна визначити як специфічний соціально-психологічний механізм реалізації пасіонарного потенціалу, який перетворює індивідуальні цінності та мотивації на колективну енергію змін, спрямованих на подолання наслідків війни та формування нових моделей соціальної солідарності. У цьому контексті волонтерство стає не лише засобом реагування на кризу, але й фундаментом для формування нової соціальної ідентичності, яка ґрунтується на досвіді солідарності, взаємопідтримки та колективної відповідальності. Така ідентичність відкриває шлях до перетворення травматичного досвіду війни на ресурс для суспільного оновлення та довгострокового розвитку.

Висновки та перспективи подальших розвідок у даному напрямі.

Проведений аналіз засвідчив, що волонтерська діяльність виступає однією з найвиразніших форм реалізації пасіонарного потенціалу особистості та спільнот у процесах відновлення постконфліктних територій. У сучасних умовах війни та післявоєнної відбудови вона є не лише практикою надання допомоги, але й потужним механізмом соціальної мобілізації, який трансформує індивідуальні мотиви й цінності у колективну енергію змін. Волонтерство сприяє відновленню горизонтальних соціальних зв'язків, формуванню довіри, зміцненню психологічної стійкості населення та становленню нових моделей солідарності. Внутрішні цінності такі як емпатія, альтруїзм, громадянська відповідальність, проявляються через зовнішні форми пасіонарності: створення ініціатив, об'єднань і мереж допомоги. Це підтверджує, що волонтерство є не лише індивідуальним актом доброї волі, а й системним чинником трансформації громадянського суспільства. Саме воно перетворює травматичний досвід війни на ресурс суспільного оновлення, формуючи підґрунтя для нової соціальної ідентичності, яка ґрунтується на досвіді солідарності та взаємопідтримки.

Подальші дослідження доцільно зосередити на трьох аспектах: по-перше, на аналізі мотиваційних і психологічних чинників, що визначають довготривалу залученість волонтерів; по-друге, на вивченні взаємодії волонтерських рухів із державними інституціями та міжнародними організаціями; по-третє, на оцінці того, як волонтерство впливає на формування колективної ідентичності й стійкість громад у довгостроковій перспективі. Такий підхід дозволить не лише розширити наукове розуміння феномена, але й сприятиме виробленню практичних стратегій підтримки волонтерського руху як ключового ресурсу повоєнної відбудови України.

Література

1. Бекешкіна, І. (2016), *Громадянське суспільство України: тенденції розвитку*, Фонд «Демократичні ініціативи», Київ, 112 с.
2. Ганущак-Єфіменко, Л. (2021), «Волонтерська діяльність як фактор розвитку громадянського суспільства», *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Соціологія*, № 2 (11), с. 34–41.
3. Гуменюк, О. (2022), «Волонтерський рух в Україні під час війни: соціально-психологічні аспекти», *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, № 4, с. 45–59.
4. Івженко, І. Б. (2019), *Взаємодія органів місцевого самоврядування із суб'єктами волонтерської діяльності у соціальній роботі*, дис. ... канд. наук з держ. упр., 25.00.04 – місцеве самоврядування, Національна академія державного управління при Президентові України, Київ, 240 с.
5. Інститут соціології НАН України (2023), *Українське суспільство в умовах війни: щорічна доповідь*, Інститут соціології НАН України, Київ, 343 с.
6. Писаренко, Л. М. (2021), «Volunteering: today's challenges (based on print media)», *Наукові записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, т. 32 (71), № 4, с. 156–160.
7. Сірко, В. С. (2023), «Volunteering during war in Ukraine: rights and guarantees», *Південноукраїнський правничий часопис*, № 2, с. 33–39.
8. Український кризовий медіа-центр (2023), *Волонтерський рух: виклики та перспективи в умовах війни*, УКМЦ, Київ, 54 с.
9. Bekkers, R. and Wiepking, P. (2011), “A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 40, no. 5, pp. 924–973.
10. Chaika, I. Y. (2017), “Volunteering: сутність феномена та особливості його функціонування в сучасній Україні”, *Науково-теоретичний альманах Грани*, vol. 20, no. 7, pp. 72–79, doi: 10.15421/171798.
11. Hustinx, L. and Lammertyn, F. (2003), “Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective”, *Voluntary Action*, vol. 5, no. 2, pp. 41–59.

12. Musick, M. A. and Wilson, J. (2008), *Volunteers: A social profile*, Indiana University Press, Bloomington.

13. Snyder, M. and Omoto, A. M. (2008), “Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications”, *Social Issues and Policy Review*, vol. 2, no. 1, pp. 1–36.

14. Wilson, J. (2012), “Volunteerism research: A review essay”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 41, no. 2, pp. 176–212.

References

1. Bekeshkina, I. (2016), *Hromadians'ke suspil'stvo Ukrainy: tendentsii rozvytku* [Civil society of Ukraine: development trends], Fond «Demokratychni initsiatyvy», Kyiv, Ukraine.

2. Hanuschak-Yefimenko, L. (2021), “ Volunteer activity as a factor in the development of civil society ”, *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Serii: Sotsiologhiia*, vol. 2 (11), s. 34–41.

3. Humeniuk, O. (2022), “ Volunteer movement in Ukraine during the war: socio-psychological aspects ”, *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*, vol. 4, pp. 45–59.

4. Ivzhenko, I. B. (2019), “ Interaction of local governments with volunteer activity subjects in social work ”, Ph.D. Thesis, Public Administration, Natsional'na akademiia derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

5. Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy (2023), *Ukrains'ke suspil'stvo v umovakh vijny: schorichna dopovid'* [Ukrainian society in wartime: annual report], Instytut sotsiologhii NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.

6. Pysarenko, L. M. (2021), “Volunteering: today’s challenges (based on print media)”, *Naukovi zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu im. V. I. Vernads'koho. Serii: Filologhiia. Zhurnalistyka*, vol. 32 (71), no.4, pp. 156–160.

7. Sirko, V. S. (2023), “Volunteering during war in Ukraine: rights and guarantees ”, *Pivdennoukrains'kyj pravnychyj chasopys*, vol. 2, pp. 33–39.

8. Ukrain's'kyj kryzovyj media-tsentr (2023), Volonters'kyj rukh: vyklyky ta perspektyvy v umovakh vijny [Volunteer movement: challenges and prospects in wartime], UKMTs, Kyiv, Ukraine.

9. Bekkers, R. and Wiepking, P. (2011), “A literature review of empirical studies of philanthropy: Eight mechanisms that drive charitable giving”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 40, no. 5, pp. 924–973.

10. Chaika, I. Y. (2017), “Volunteering: sutnist' fenomena ta osoblyvosti joho funkcionuvannia v suchasnij Ukraini”, *Naukovo-teoretychnyj al'manakh Hrani*, vol. 20, no. 7, pp. 72–79, doi: 10.15421/171798.

11. Hustinx, L. and Lammertyn, F. (2003), “Collective and reflexive styles of volunteering: A sociological modernization perspective”, *Voluntary Action*, vol. 5, no. 2, pp. 41–59.

12. Musick, M. A. and Wilson, J. (2008), *Volunteers: A social profile*, Indiana University Press, Bloomington, USA.

13. Snyder, M. and Omoto, A. M. (2008), “Volunteerism: Social issues perspectives and social policy implications”, *Social Issues and Policy Review*, vol. 2, no. 1, pp. 1–36.

14. Wilson, J. (2012), “Volunteerism research: A review essay”, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, vol. 41, no. 2, pp. 176–212.

Стаття надійшла до редакції 26.08.2025 р.